

محكיקה ליישום של קבלת החלטות נתמכת בישראל: נקודת מבטן של מעצבות מדיניות*

אורנית דן וקרן אורבר ברנע²

קבלת החלטות נתמכת היא הסדר משפטית אשר גובש במסגרת תיקון 18 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות התשע"ו-2016 (להלן: החוק). התקינו הצבא בפני המדינה אתגר משפטי: ביסוס כל משפט חדש. הדרך ליישוםمحكיקה אופיינה בתהילכים מקבילים של גיבוש מדיניות ושל עבירות שטח מאומצת, אלה נבעו לעתים קרובות מניצול הזדמנויות שנקרו ומשאביהם שהיו זמינים. יישומו של החוק התבבס על במידה מהعشיה בישראל שקדמה לمحكיקה – ארבעים צווי מינוי תומך שניינו בבתי המשפט, תוכניות פילוט ביוזמת ארגונים חברתיים ועוד – וכן על סקירה של הנעשה בעולם בתחום. תפקido העיקרי של האפוטרופוס הכללי בראשית הדרך היה לتكلל את התהליך ולהציג בין משרדי הממשלה, גופי המדינה והארגוני האזרחיים הנוגעים בדבר. לשם כך הוקמו כמה צוותי היגוי, שכל אחד מהם עסק בתחום אחר. האתגר המרכזי היה חישפה של ההליך החדש והעלאת המודעות לו בקרב קהלים מגוונים. بد בבד גובש ופורסם נוהל על בסיס תובנות שנכברו בשיטה, במטרה שכ הגורמים יתנהלו באופן דומה עד שייתקנו תקנות. הצורך שנולד מהשיטה בהכשרה לתומכים ובפיתוח תורה מקצועית הוביל לפיתוחה קורסי התקשורת, וזאת לצד פיתוח פרקטיקה באמצעות חילוץ ידע מהשתה ושלבו עם מדיניות האפוטרופוס הכללי. שאיפתנו היא להרבה ניכרת של מספר המינויים, לשם כך עליינו להכיר בחסמים ולהתמודד באופן ובמקצועיות עם האתגרים. תהילכי הפיתוח שאנו עוסקים בהם כולם – פיתוח עורך הסכמי ומודל פיקוח ייעודי – עשויים לקרב אותנו לעיד זה.

*

תודה לב' הילה רימון-גרינשפן ולפרוי' רוני הולר על היוזמה והסייע בכתיבת המאמר

1 הממונה הארצית הראשונה על קבלת החלטות נתמכת באפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים. שימשה בתפקיד זה עד סוף דצמבר 2023

2 עורכת דין, הממונה הארצית על קבלת החלטות נתמכת באפוטרופוס הכללי החל מינואר 2024

מילות מפתח: קבלת החלטות נתמכת, עיצוב מדיניות, חוק השרות המשפטית והאפוטרופסות התשע"ו-2016

מבוא

קבלת החלטות נתמכת היא הסדר משפטי אשר גובש במסגרת תיקון 18 לחוק השרות המשפטית והאפוטרופסות התשע"ו-2016 (להלן: החוק), ועל פי בית המשפט רשאי למנוט תומך בקבלת החלטות לבגיר שיכל – בעזרת תמייה – לקבל בעצמו החלטות באשר לעניינו. הרקע לתיקון 18 לחוק היה, בין היתר, אשרור מדינת ישראל את האמנה בדבר זכויות אנשים עם מוגבלות בשנת 2012,³ והרצון לבסס את זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות, להבטיח את השתלבותם בחברה ולמקנס את האוטונומיה שלהם.

לאחר התקנת תיקון 18, בית המשפט, בבוואו לשкол מינוי של אפוטרופוס, מחויב לבחון אם אי אפשר להשיג את המטרה שלשמה נדרש המינוי בדרך המוגבילה פחות את עצמאותו וחירותו של האדם, לרבות בדרך של מינוי תומך בקבלת החלטות. התקון לחוק השרות המשפטית הוא דוגמה יפה לתיקון חקיקה היוצר מציאות משפטיות שונות מזו שהיינו רגילים אליה, שכן הוא שינה פרדיוגמות שמדינת ישראל הייתה שבואה בהן יותר מ悠悠 שנים (טולוב ושלומאי, 2020).

בעקבות התקון לחוק, האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים (להלן: האפ"כ) מינה ממונה ארצית על קבלת החלטות נתמכת, וזה החלה בהליך גיבוש מדיניות ליישום הוראות החוק ולמימושן. הליכים אלה כללו, כפי שיפורט להלן, תהליכי למידה, תהליכי להעלאת המודעות, גיבוש נוהל עבודה, שיתופי פעולה עם ארגונים ומשרדי ממשלה הקשורים להליך, קידום של הילicity חקיקת משנה ועוד.

המאמר מציג את ההליכים שנעשו ליישום התקון לחוק, ומציג את האתגרים ודרכי ההתמודדות העומדים במעבר מדיניות של קבלת החלטות נתמכת ליישומה. כל ניסיון שלנו להציג את הדברים כתהיליך המאפיין ביצור זמן ובסדר כרונולוגי או לוגי אחר נועד לכישלון, שכן תוך כדי כתיבת שורות אלה הבנו כי הדרך ליישום החקיקה אופיינה בתהליכי מקבילים – גיבוש מדיניות ועבודת שטח מאומצת בד בבד. אלה נבעו לעיתים קרובות מניצול הזדמנויות שנקרו ומשאים שהתאפשרו, וברווח זו נכתב המאמר שלפניכם.

מתקפה ליישום: הדרכן להקמת מערכות קבלת החלטות נתמכת

תיקון 18 לחוק הצבא בפני המדינה אתגר משמעותי: ביסוס כל משפט חדש. סעיף 7ב' לחוק, אשר כותרתו "מיןוי תומך בקבלת החלטות", מבhair את מהות המינוי של תומך בקבלת החלטות: מי יכול לקבל מינוי, ומה תפקיד התומך. סעיף 33אי לחוק, אשר כותרתו "שיעור דעת בית המשפט במיןוי אפוטרופוס לבגיר", מנהה את השופט לא למנות לאדם אפוטרופוס אם אפשר להסתפק במיןוי תומך בקבלת החלטות, כדי לצמצם ככל האפשר את הפגיעה באוטונומיה של האדם.

בניגוד לנושאים אחרים שתיקון 18 עוסק בהם, ככל הקשור בקבלת החלטות נתמכת הותיר המחוקק לאפ"כ כר פולח נרחב באופין היישום של הוראת החוק. היה זה אתגר עצום, והוא חייב למידה עמוקה וחשיבה יצירתיות, לצד חופש רב לעצב את אופן יישום החוק.

קבלת החלטות נתמכת היא תחום חדש בארץ ובעולם. סקירה בין-לאומית שערך מכון ברוקדייל (רימון-גרינשפן ואחר, 2020) ושיח עם גורמים בישראל שעסקו בתחום לימדו אותנו כיצד הכללי פועל במדינות שבוחן הוחל בישומו. עם זאת, מאחר שבמדינת ישראל, להבדיל מרובות המדינות, היישום נעשה על ידי משרד המשפטים, מדובר במודל ייחודי ופורץ דרך. למעשה, יצרנו יש מאין מגנון משפטני, בר יישום, המממש את תכליתו כחלופה לאפוטרופסות ברוח האמנה, ו"תווך כדי תנוועה" למדנו כיצד יש לישם. המחוקק חזה את האתגר מראש. נתן זה הובא בחשבון, ושלא כמו סעיפים אחרים, שהם החוק נכנס לתוקף בתום שנה מיום החוקה, סעיף 7ב' נכנס לתוקף לאחר שנתיים, דהיינו באפריל 2018. שהות זו אפשרה לאפ"כ ולצדדים בין-משרדיים ובין-מוסריים שהוקמו ביוזמתו תקופת לימוד לצורך גיבוש תובנות והחלטות שיבססו את הקמת מערכות הנתמכה.

מינים ראשוניים ופיאלווטים בישראל

מיןוי של תומך בקבלת החלטות ניתן לראשונה בשנת 2013 על ידי השופטת אספרנצה אלון בבית משפט לענייני משפחה בחיפה. המינוי היה עבור אישה עם מוגבלות, ונitin בעקבות בקשה של ארנון בז'ות בהובלת עורך הדין יותם טוליב (קשטי, 2015). בשנת 2015 ניתן מינוי של תומך בקבלת החלטות לאישה קשישה שלקתה בדמנציה וסירבה בתוקף למינוי אפוטרופוס. גם את המינוי זהה נתנה השופטת אלון, בمعנה לבקשתם של עורכת הדין ד"ר מיטל סגל רייך מהסיע משפטית והעובד הסוציאלי ע"ד מיקי שנדר מעמותת יד ריבקה.⁴

⁴ בית משפט לענייני משפחה בחיפה (2015, 8 באפריל). אימוץ מודל "תומך החלטות" כחלופה לאפוטרופסות על قضיש, החלטה 15-01-43640.

בין שנת 2015 לשנת 2017 ניתנו בבתי המשפט בארץ כארבעים מינויים נוספים של תומכים בקבלת החלטות.⁵

לצורך הלמידה ראיינו תומכים בקבלת החלטות ומקבלי החלטות, והבנו שהחלק מן המינויים ניתנו מתוך תפיסת אידיאולוגית ואמונה בזכותו של אדם עם מוגבלות למצוין האוטונומיה שלו, ואילו אחרים ניתנו בעלי שיקול המינוי הבינו את משמעות ההחלטה ולעתים גם לא את ההבדל בין תומך לבין אפוטרופוס. מכאן נולדה הכרה בכך לקבוע פרקטיקה המכחיבת לקויים פגישות מידע טרם המינוי, ובמקרים מסוימים גם אחריו. חשיבותו הרבה שלפגישות אלה קיבלה ביטוי במחקר המלאוה שערך בהמשך מכון ברוקדייל (רימון-גרינשפון, 2021).

מעיון בצוותים שניתנו על ידי בתי המשפט השונים למדנו גם כי חלקם היו מנוסחים בחוסר בהירות, ובאחרים חזר הנושא הרשווני של הצווים שנantha השופטות-alone. כך עלה הרעיון לייצר פורמט אחיד וברור לצווי המינוי, באופן שגים שאנשים משפטנים הנדרשים לפעול בחיי היום-יום שלהם על פי הוראות הצו יוכלו להבינו בפשטות.

גם פרויקטים ניסויים שנעשו בישראל טרם הлик החקיקה ובמהלכה היוו כר נרחב ללמידה. ארנון בזכות יוזם והוביל ארבעה פילוטים (חולר ואחרי, 2017). אחד מהם נעשה בשיתוף עם בית איזי שפירא, וכלל תומכים מתנדבים ותמכים בשכר. מיזמים אחרים הכוcharו הורים לשמש תומכים לילדים והתקיימו בתל-אביב, בחיפה ובמודיעין. נפגשו עם משתתפי הפילוטים ולמדנו כי לתומכים יש צורך בהדרכה ובחניחה, וכי יש לשקל הנחיה והדרכה מותאמת גם למקבלי ההחלטה כהכנה למינוי או במהלכו.

נוסף על כך נפגשו עם ציגים של ארגוני החברה האזרחית, עם בעלי תפקידים במשרדיה ממשלה, אנשי אקדמיה ושופטים. ניסינו ללמידה מכל מי שאוامر בעל זיקה לתחום של קבלת החלטות נתמכת. התובנה העיקרית מפעילות זו הייתה שהתחום לוקה בעמימות רבה; מהות המינוי אינה ברורה, לא ברור על איזה צורך הוא עונה, ולמי הוא מותאים. לפיכך הבנו כי חשוב לקבוע תקנות, אך היה שדברים עדים לכך, יש לפרסם נוהל ברור.

למידה מהנושא בעולם

לאמנה הבין-לאומית לזכויות אנשים עם מוגבלות שנחתמה באו"ם ב-2006 (UN, 2006) קדמו לימוד מעמיק של גופים שונים בעולם ופגשים חוצי ישות. לאחר שנחתמה, צמחו

5 נתונים אלה נאספו באמצעות רב. האפוטרופוס הכללי לא היהצד במרבית הנסיבות, ורבית התקיקות שנפתחו הוגדרו במצוירויות בתם המשפט כתיקי אפוטרופוס. אך לא ניתן היה לבדל מינויים של קבלת החלטות נתמכת.

והתפתחו בעולם פילוטים שונים, ובמדינות שונות אף החלו תהליכי חקיקה המותאמים לרווח האמנה (רימון-גרינשפן ואח', 2020). ערך הדין יותם טולוב קישר אותו לעמידיו בעולם. הלמידה על הנעשה בעולם כללה קראת מאמרים, התכתבויות וסקירת החקיקה בתחום מדיניות שוננות, וסייעו לכך מאד עIID אורי שלומאי ממחלתת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים, ועורכת הדין אלה שגיא שהתנדבה בארגון בזכות.

באוקטובר 2017 השתתפו במפגש בין-לאומי שארגן ארנון Open Society בניו יורק, ולקחו בו חלק נציגי ארגונים בעולם ואנשי אקדמיה. במפגש הציגו את הנעשה בישראל. אף שיחסום החוק היה בראשיתו, נTapסנו מתקדים יותר מדיניות אחרות שהחלו בתחום היחסום לפניו. בהמשך נפגשו עם חוקרים באוניברסיטת העיר ניו יורק ובבוסטון. הפילוטים שהוצעו בפניו התבכשו על התקשרות הסכמיית, להבדיל ממינוי בית משפט, הנהוג בישראל, ומספר המשתתפים בכל אחד מהם היה מצומצם (לא יותר מעשרים). הלמידה מהם הייתה אפוא משמעותית, אם כי מוגבלת.

הלמידה מהעולם השפיעה על העשייה בישראל. הבדיקה של מודלים מהעולם בהשוואה לנעשה בישראל וההערכה של התאמתם לאرض אפשרו חשיבה נרחבת ומעמיקה מזוית, שונה מזו שאנו רגילים לה. בעיקר היא חידזה את הצורך לבחון מודל של עורך הסכמי, מקובל ברוב מדינות העולם, וננתנה השרה לפיתוח כלים מנחים לתומך, דוגמת מודלים שפותחו באוניברסיטת לטروب מלבורן, אוסטרליה (רימון-גרינשפן ואח', 2020) ובאוניברסיטת העיר ניו יורק (רימון-גרינשפן ואח', 2020; Glen, 2020).

ביסוס ההליך: התנועה, הנעלאת מודנאות, יישום והמשך פיתוח

התנועה

תפקידו העיקרי של האפ"כ ביישום תיקון 18 היה לתוכנן את ההליך ולהפגיש בין משרדי הממשלה וגופי המדינה הנוגעים בדבר, בין עצמים ובינם לבין הארגונים האזרחיים הרלוונטיים. לשם כך הוקמו כמה צוותי היגוי, שכל אחד מהם התמקד בתחום אחר. בשלב הראשון הוקמו צוות היגוי מרכזי שדן בסוגיות העקרניות והמשמעות שלו מהישום

בשטח;⁶ צוות שעסک בכתיבת התקנות ובקידומן; וצוות שהתמקד בפיתוח תוכניות הדרכה ל/reposים לתומכים בקבלת החלטות. במסגרת השותפות עם הגיינט הוקמה ועדת מייעצת לקידום ולתמייה במיזם משותף לתמיכה בקבלת החלטות על ידי תומכים מתנדבים, עברו מי שאין לו תומך קרוב או אמצעים למן תמיכה בשכר. בשלב מאוחר יותר הוקמו צוות שעסק בקידום של פילוט העורך ההסכם, וצוות שקדם על גיבוש מתחווה לפילוט לתאגידי קבלת החלטות נתמכת.

העלאת המודעות

המונה אפוטרופוס מוכר לכל, גם אם רבים אינם מודעים למשמעותו. עד לתיקון 18 התפיסה הנפוצה והמוסרת הייתה כי אם אדם נתקל בקשי לנחל את עניינו ולקבל החלטות יש לנוות לו אפוטרופוס. האתגר שני צב בפניו היה להניח הлик נסף, להגדיר את קהל היעד שהוא נועד לו, לחשוף אותו באופן נרחב בפני אנשי מקצוע ולכיבור הרחב, ולעוזד אותם להתנסות בו.

הפילוט שנעשה על ידי עובדים סוציאליים לסדרי דין במשרד הרווחה במחוזות הדרום וירושלים סייע מאוד בקידום המודעות שלהם. הפילוט כלל פיתוח כלי מקצועי חדש, כתיבת תסaurus ייעודי למינוי תומך, הגברת המודעות שלהם לקומה של החלופה והביא לשינוי מהותי בעמדותיהם. גם עבודת הסיווע המשפטי שקידמה מינויים רבים של תומכים תרימה מאוד להעלאת המודעות להליך.

הלייכים נספירים שננקטו לביסוס ההליך כללו שיתופי פעולה עם צוותי רוחה, חיזוק המשകים עם צדדים שלישיים והעלאת המודעות בקרבתם. שיתופי פעולה אלה הולידו לעיתים מסמכי עבודה דוגמת מסמך ההבנות שנחתם עם הבנקים כדי להגברת מודעותם למען התומך (איגוד הבנקים ואח', 2018), ונוהל פנימי שפורסם בקרבת הביטוח הלאומי ומגדיר את מעמדו של התומך.

בד בבד ובאופן שוטף קיימו הרצאות חשיפה לקהל יעד מגוונים: שופטים, עורכי דין, סוציאליים, עורכי דין, צוותי חינוך (במיוחד חינוך מיוחד), יועצים חינוכיים, רופאים פסיכיאטרים, מרפאים בעיסוק ועוד.

6. בפני הצוות הוצגו דילמות מהשיטה; הוגדר מחדש מהליך המשפטי הכלל פגישות מידע והזרכה; התנהלו דיונים עם נציגי הבנקים באשר למעמדו של התומך בחשבונו של מקבל ההחלטה, ולסתוטוס של חשבונו של מקבל ההחלטה; נקבע שיש לבחינו בין תומך מותנדב לבין תומך מקצוע; נקבעו העקרונות המרכזים בנהול שפרנס האפ"כ ביוני 2018 ומשמשים בסיס לקביעת התקנות בהמשך.

כן ראיינו חשיבות רבה להציג לקהיל העיד זמינות מרבית, הן בקיום פגישות מידע בטראם הגשת בקשה למינוי תומך או במלכו, הן בפרסום מספר טלפון נייד ייודי שניית בו מענה מהיר לשאלות העולות מז השטח ולתיאום פגישות המידע וההדרכה.

נוסף על כך יזמו נסים והשתלמיות לאנשי מקצוע ייודיים ולקהיל הרחב. העלינו באתר האפ"כ דף ייודי המציג חומרם ומידע מקיף בשפה פשוטה ובכמה שפות. הועלה קמפיין בפייסבוק מטעם הדוברות של האפ"כ במטרה להגברת המודעות לתמייה – בעיקר סביר מאבקה של הזמרת בריטני ספריס להסרת מינוי האפוטרופוס של אביה, מאבק שעורר שיח ציבור רחב.

יישום: פרסום ניהול זמן

אתגר מרכזי ביישום היה גיבוש ניהול זמן, פרסוםו והטמעתו. מטרת הנהל הייתה הסדרה של הליך מינוי התומך, התנאים למינוי, סמכויות התומך, אחריותו ודרכי הביצוע של תפקידו, כדי שככל הגורמים יתנהלו באופן דומה עד שיתקנו תקנות.

הנהל גובש על בסיס תובנות שנצברו בשיטה וכפועל יוצא של עבודת צוותי ההיגוי, המינויים הראשונים ועובדות התומכים. הנהלת בתיה המשפט והמצוירות סייעו בגיבוש ובישום הנהל (ובהמשך בגיבוש התקנות) בכך שהפנו לפגישות מידע, סייעו בניסוח בקשה למינוי תומך, ובהצעה לנוסח אחיד של צווי מינוי.

פיתוח וביסוס פרקטיקת התמיכה

גיבוש תורה מקצועית

מהו תפקידו של התומך? כיצד מסייעים לאדם לקבל החלטות המתאימות לו ולתפיסת עולמו בלי להשפיע עליו? האם ניתן באמת ללוות אדם המתעסק לקבל החלטה שלדעת התומך אינה מיטיבה עימיו? שאלות אלה ורבות אחרות העסיקו את התומכים ואוננו, כМОביילות התחום מראשיתו. כך נולד הצורך בהכשרה לתומכים ובפיתוח תורה מקצועית. באופן מתガר, המציאות הכתيبة, לעתים, לikiים את תהליכי ההכשרה במקביל לפיתוח הפרקטיקה.

בשלב ראשון התקיימו שתי הכשרות מטעם האפ"כ: ההכשרה האחת נעשתה בשיתוף עם הנציגות לשווין זכויות לאנשים עם מוגבלות ובוצעה על ידי עמותת **קשר** באשקלון. בהכשרה זו השתתפו בעיקר בני משפחה. ההכשרה האחראית נערכה על ידי עמותת **מרויה** בירושלים, ונועדה לתומכים מתנדבים בלבד. רק חלק מהמשתתפים בתוכניות אלה מונו לתומכים בתום ההכשרות. שתי ההכשרות הראשונות עלו שתי מסקנות:

1. חשוב לחת מידע במפגש קצר לפני המינוי ולהדריך תומכים לקרוב לאחר המינוי, אבל אין טעם בהכשרה ממושכת לפני הגשת בקשה לקרוביים שטרם החליטו אם הם מעוניינים במינוי.
2. יש להקים מאגר מתנדבים גדול וזרין בכל הארץ. על המתנדבים לעبور הכשרה קצרה, ולאחר קבלת המינוי לקבל הנחיה קבואה ומתמשכת כל עוד המינוי בתוקף. אין טעם בהכשרה תומכים מתנדבים שאנו מינוי צפי סמוך לתום הכשרתם, שכן ההמתנה למינוי מאכזבת ורבים הסיכומים שיפרשו אם יתעכב מינויים.

תובנות אלה הובילו להחלטה לחיבר קיומ של פגישה מידע בטרם הגשת בקשה למינוי תומך, ובקמפוס II קורס מקוון להכשרה תומכים. פלטפורמת במידה זו זמינה לאנשים המתמנים לתומכים או שנמצאים בתחום זה.

творר נוסף של המסקנות הניל הוא מיזם משותף עם הגיינט להקמת מערך תומכים מתנדבים באמצעות העמותות מרוייה ומזאיקה. המיזם החל לפעול באוגוסט 2020; הוא כולל כ-120 מתנדבים בפרישה ארצית, התומכים באנשים ללא עורך משפחתי ולאםצעים כלכליים למיומו תומך מקצועי. בימים אלה אנו שוקדים גם על פיתוח מענים לבני משפחה תומכים במסגרת צוות עבודה משותף של הגיינט והאפ"כ.

הכשרות לתומכים מקצועיים בקבלת החלטות

כל שימוש הכליל של קבלת החלטות נתמכת התרחב, הבנו שמדובר בתחום עיסוק חדש בעל מאפיינים ייחודיים. מינויים של תומכים בשכר ללא הכשרה הדאג אוננו, והספק בדבר האופן שבו הם מבצעים את מלאכתם לא הכשרה ולא פיקוח קין לנו.

הפתרון לכך היה הקמת צוות ייעודי שככל נציגים מארגון בזכות, משרד הרווחה, מנציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות ומהאפ"כ, ופיתוח הכשרה לתומכים מקצועיים. בהמשך פורסם "קול קורא" למוסדות אקדמיים להגשת מועמדותם לביצוע ההכשרה, ונפתחו קורסי הכשרה בשישה מוסדות אקדמיים. הקורסים התבוססו על סילבוס אחד שהעבiron מרצים שונים, ועד כה כ-110 בוגרים סיימו את הקורסים בהצלחה – מרביתם נכללים במאגר המפורסמים באתר האפ"כ. סקר שהועבר בקרב בוגרי הקורסים הראשונים סייע לנו לטיבב את התוכנים לקראת בניית הקורסים הבאים. בשנת 2024 נפתחו עוד ארבעה קורסים, ובמהלך שנת 2025 צפויים להיפתח קורסים נוספים אקדמיים בפרישה ארצית.

פיתוח ועיצוב פרקטיקת התמיכת

ההבנה של הצורך בפיתוח פרקטיקה מקצועית קידמה עבודה משותפת עם חבריינו, וחברו לה עמותות מרוייה ומזואיקה וחברת **פתחות**. במהלך העבודה המשותפת חולץ ידע רב מהשתתף, ובשילוב קווים מנחים של מדיניות האפ"כ גובש לכדי תורה מקצועית. כך פותחו כלים מקצועיים לתומך: הופקו חוברת הדרכה (משרד המשפטים ואח' 2022), מציגות, כלים לעירقت פניות מידע והדרכה, סרטונים, ומינפה מקצועית (כלי יישומי לתמיכת המותאמים למעצבים שונים). כלים אלה היו הבסיס לפיתוח קורס מקוון לתומכים בקבלת החלטות (שאינם מקצועיים) בשיתוף חברת אקספרטים וקמפוס IL.⁷

mbt צופה פני עתיד

קבלת החלטות נתמכת מהווה פריצת דרך ממשמעותית, ויש שיאמרו מההוכנית, בעולםם של אנשים עם מגבלות ואזרחים ותיקים. שש שנים החלפו מאז כניסה החוק לתקופף, ועד כה ניתנו כ-1,700 צוויי מילוי. מחוד גסא, אלו הם ככל הנראה 1,700 אנשים שלא המנגנו המשפטי החדשני הזה היו מוסללים לאפוטרופסות. מאידך גסא, מדובר באנשים מעטים ביחס לאלפי מינויים של אפוטרופסות שניתנו בתקופה זו. לצערנו יש גם عشرות אלפי אנשים שמונה להם אפוטרופוס עד לפני תיקון 18 לחוק (ולעתים גם אחריו), ובנוגע להם לא נבחנה כלל ההזדמנות של תומך.

השאיפה שלנו להמשך היא הרחבה ניכרת של מספר המינויים של tamica, והורדה ניכרת במספר מינויי האפוטרופסות. כדי להשיג מטרה זו יהיה علينا להכיר בחסמים ולהתמודד באופןם ובמקצועיותם עם האתגרים. אומנם איתורם של אנשים שמונה להם אפוטרופוס והם מותאים לתמיכת הוא אתגר ממשמעותי ומצריך משאבים רבים, אך ניתן לעמוד בו בדרך של נקיות יוזמה לבניה מחדש של מינויי אפוטרופסות שניתנו לפני תיקון 18 לחוק.

בד בבד, יש לפעול להסרת חסמים דוגמת היעדר מודעות להליך זה – הן בקרב אנשי מקצוע הן בקרב קהיל היעד, חששות של קהיל היעד מפני הליך ביורוקרטי מתיש של פניה לבית משפט, וחששות של עובדים סוציאליים ושפיטים מפני היעדר פיקוח וסכנות ניצול. אלו נמצאים ביום בעיצום של תהליכי פיתוח, ותוצאותיהם יוצגו לקובעי המדיניות.

פיתוח ערוץ הסכמי הוא אתגר ממשמעותי. מקבלי החלטות רבים נמנעים מהגשת בקשה למינויי תומך בשל חשש מפניה בבית המשפט ועריקת תסקיר בעניינים. זאת ועוד, הליך משפטי עלול להימשך זמן רב עקב עומס על עורכי התקシリים. על פי סעיף 66 בחוק ניתן

למנות תומך בקבלת החלטות בעורך הסכמי, והמחוקק אף מציע את האפשרות לעורך הסכם, בדומה ליפוי כוח מותמך.⁸ כדי לבחון את האפשרות לקיים תמייה באמצעות הסכם וובש מתווה לפילוט של עורך הסכמי. הפילוט מתקיים תחת כנפי המיזם המשותף של האפ"כ והגינט, ובמסגרתו נערכו שלושים הסכמיים. הפילוט מלווה במחקר, ובהתאם לממצאיו נוכן להציג לדינה מודל מתאים להטמעת העורך ההסכם בארץ ולדיק את השאלות העולות בקשר אליו.

אתגר נוסף הוא פיתוח של מערכת פיקוח המותאמת להליך זה. בمعנה לכך, מכון ברוקדייל מוביל צוות פיתוח שפותחו לצורך פיקוח המותאמת למאפיינים הייחודיים של ההליך, ומאפשר פיקוח על התהליך ולאו דווקא על התוצאה (ההחלטה של מתקבל ההחלטה). אנו מאמינים כי פיצוח אתגר הפיקוח והחצלה לייצר את ההגנה הנדרשת תוך צמצום מרבי של פגיעה בפרטיות האדם ייתנו את המענה הרואוי ויביאו להסרת חסם זה.

סיכום

ביום שבו כל שופט ישוקל מינוי תומך בקבלת החלטות לפני טרם ימונה אפוטרופוס, ויסתמך על מערכת מבוסס, מפוקח וממומן שהקימה המדינה לשם כך, ובמקביל לכך ניתן יהיה לעורך הסכם תמייה במקרים המתאימים, נדע כי אנו בדרך הנכונה למימוש החזון.

"עם קומץ שמיים ביד
הייתי עבר את חי
הيتها חוצה את הים ברגלי⁹
עם קומץ שמיים ביד" (אברהם חלפי)

מאז מרץ 2016, עת נחקק החוק, עברנו דרך משמעותית להגשת החזון, ולפיו יישום החוק יביא לכך שלכל אדם תינתן האפשרות המיטבית למימוש האוטונומיה שלו. אנו בטוחות שאם רק נשיך להאמין ולפעול בנסיבות, תוך כדי למידה מתמדת, נתקרב לכך יותר ויותר.

כשותפות להובלה של יישומו של תיקון 18 לחוק הנסיבות המשפטית והאפוטרופסות באפ"כ אנו רואות זכות גדולה לתת לאלה שבבר נשללו זכויותיהם, קולם לא נשמע ורצונותיהם לא נחשבו, "קומץ שמיים ביד".

8 סעיף 67 ב' (א) : קביעת האפשרות של אדם בעל שירותי, כמשמעותו בפרק שני, למנות תומך בקבלת החלטות בדרך שבה נערך ייפוי כוח מותמך ולהחיל לעניין זה הוראות החלטת על ייפוי כוח מותמך בשינויים שיקבע.

מקורות

איגוד הבנקים, האפוטרופוס הכללי ובנק ישראל (2018). **חשיבות אפוטרופסות: מסמך הבנות וולונטרי שמטrho הקלת ההתחזיות הפיננסית של אנשים שמונה להם אפוטרופוס ושל האפוטרופוסים שמונו להם.**

הולם, ר', ורנר, ש', לסטר-קיידר, א', וסר, א', ורמן, ד' (2017). **מחקר בנושא קורסי תמייה בקבלת החלטות של בזכות. ארגון בזכות.**

חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות (התשע"ו-2016).

טולוב, י' ושלומאי, א' (2020). **"לא בטיפול": מעבר משיח טיפול לשיח של אוטונומיה וזכויות אדם בהליך מיניי אפוטרופוס לאדם בעקבות חקיקת חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תיקון מס' 18, התשע"ו-2016. *מחקרים משפטיים*, לב, 1094–1049.**

משרד המשפטים אגף האפ"כ, הגיינט ישראל, מוזaic ומרו"ה (2022). **קבלת החלטות נתמכת: תיאור תפקיד התומך והתומכת בקבלת החלטות ומתן כלים מעשיים לתהילך.**

קשתי, א' (2015, 23 במאי). האישה הראשונה שהשתחררה מאפוטרופסות לטובת שיתוף: "זה ממשו אחר לגמרי, לא מהליכים בשביילי". **הארץ.**

רימון-גרינשפן, ה' (2021). **קבלת החלטות נתמכת בישראל: מדיניות, יישום ותאילה. מכון מאירס-גיינט-ברוקדייל.**

רימון-גרינשפן, ה', יאבו, מ', פורסטנברג-נמר, ר' וריבקין, ד' (2020). **קבלת החלטות נתמכת: היבטים יישומיים, הגות ופיקוח ותמייה מיטבית – סקירה בין-לאומית. מכון מאירס-גיינט-ברוקדייל.**

UN. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*.

Glen, K. B. (2020). Supported decision-making from theory to practice: Further reflections on an intentional pilot project. *Albany Government Law Review*, 13(1), 94–168.